

Nr 138.

Av herrar **Gustafsson** i Stockholm och **Henriksson**, om utredning rörande organisation och utformning beträffande priskontrollen.

De fackliga huvudorganisationerna har under den senaste tiden haft anledning behandla frågorna om prisutvecklingen och priskontrollen. LO:s representantskap har därvid i sitt uttalande den 5 november 1953 framhållit bl. a. följande:

»Representantskapet vill dock starkt understryka det angelägna i att produktivetsförbättringar och kostnadssänkningar främst tar sig uttryck i en lägre prisnivå. Erfarenheterna under det gångna året, då sänkta import- och partipriser inte lett till någon nedgång av levnadskostnaderna, måste helt naturligt påverka fackföreningsrörelsens bedömning av den fortsatta utvecklingen. Där näringslivets konkurrensvilja visar sig otillräcklig för en anpassning av konsumtionspriserna till en sjunkande kostnadsnivå måste samhället ingripa med skärpt prisövervakning. Den pågående enligt löntagarnas uppfattning omotiverade nedrustningen av priskontrollen inger inget allvarligt oro.»

Den 21 november 1953 beslöt vidare TCO:s representantskap göra följande uttalande i prisfrågan:

»1953 års avtalsrörelse innebar för stora delar av tjänstemannaområdet ett oförändrat löneläge. Det förväntades, att den nedgång i import- och partipriser, som inträffat och kunde förutses, skulle återverka på levnadskostnaderna och medföra en ökning av reallönen. Representantskapet förutsatte hösten 1952, att statsmakterna skulle ägna ökad uppmärksamhet åt prisutvecklingen.

Ur konsumentsynpunkt kan emellertid den hittillsvarande prisutvecklingen icke anses tillfredsställande. Ansträngningarna att åstadkomma höjda reallöner genom sänkta levnadskostnader kräver utomordentliga insatser på alla områden.

Representantskapet vill för den skull påkalla statsmakternas uppmärksamhet och samtidigt uppmana tjänstemannaorganisationernas medlemmar att som konsumenter iakttaga vaksamhet vid bedömandet av priserna på olika varor.»

Det får anses naturligt att löntagargrupperna har ett starkt intresse att bevaka i detta sammanhang. Såväl arbetare som tjänstemän måste finna det oförenligt med sina intressen att den möjliga reallöneförbättringen förminskas genom för höga marginaler hos handel och industri. I debatten om dessa frågor har det från handels- och industrihåll ofta anförts att priskonkurrensen numera är tillräcklig för att skydda mot för höga priser och

att det allmännas priskontroll följaktligen är överflödig. I debatten om priser och prisbildning står alltså företrädarna för fri konkurrens mot dem som förordar samhällelig priskontroll.

Det är utmärkande för argumentationen från företagsidan, att enstaka prissänkningar och underskridanden av utav priskontrollnämnden fastställda högsta priser tages som bevis för att *all* priskontroll är överflödig. De som bejaktar samhällelig priskontroll är inte lika hemfallna åt dogmatism. Ett priskontrollingripande som medför prissänkning — och det finns flera faktiska exempel på att priskontrollen sänkt priser och hindrat prishöjningar än på att fri prisbildning underskridit priser som priskontrollnämnden skulle ha fastställt — föranleder inte anhängarna av priskontroll att dra generella slutsatser om konkurrensens genomgående oduglighet, och att fri prisbildning skulle sakna existensberättigande. Ett konkret bevis härför är ju att så många varor frisläppts från priskontroll. Även i fråga om priskontrollerade varor har de inte varit hemfallna åt generaliserande dogmatism. Ända från början har de utgått från att av priskontrollnämnden kalkylerade priser kan underskridas. Detta markeras av att varje prismeddelande som utgått från nämnden uttryckligen framhåller, att meddelandena fastställer »högsta priser» med tillägget att dessa inte får överskridas men däremot underskridas. Om dessa »högsta priser» inte underskrides måste det bero på att PK-priserna är så låga att de inte kan underskridas genom företagets konkurrens eller också på att företagen inte vill praktisera den prispressande konkurrens, vars överlägsenhet de själva gått i god för. Båda alternativen är lika besvärande för konkurrensens företrädare. Den långa raden faktiska exempel på att priskontrollen sänkt priser och hindrat prishöjningar föranleder bejakarna av priskontroll att dra slutsatsen, att samhällelig priskontroll ingalunda saknar existensberättigande. Den inställningen bestyrks av att prisutvecklingen för frisläppta varor inte mer genomgående eller ens i övervägande grad verifierar att fria priser också är lägre priser. *Anhängarna av priskontroll hävdar att priskontroll behövs för att konstatera konkurrensens resultat, för att ingripa där konkurrenspriserna ligger för högt och som ett beredskapsorgan till konsumenternas skydd.* Detta är sålunda en ståndpunkt som inte generell utdömer ena eller andra handlingsformen, inte proklamerar ett antingen-eller. Varken priskontrollens eller konkurrensprisbildningens möjligheter må lysas i bann. Skall någon anklagas för att leva på vanföreställningar och böjelser för generaliseringar, får nog beskyllningen riktas mot den fria konkurrensens målsmän.

Det är endast undantagsvis som en vilja till priskonkurrens kan konstateras inom näringslivet. Tvärtom, den stora floran av konkurrensbegränsande åtgärder utgör ett överväldigande bevis för att oviljan mot priskonkurrens är förhärskande och mycket stark. Under sådana förhållanden synes det i högsta grad orealistiskt att göra de viktiga frågorna om lev-

nadsstandardens utveckling och fördelning mellan grupperna i samhället beroende av denna obefintliga konkurrensvilja. Visserligen kommer den nya kartellagen att hindra bruttoprissättning och anbudskarteller. Beträffande andra former av konkurrensbegränsning skall det ankomma på näringsfrihetsrådet att genom förhandling söka undanröja skadlig verkan av sådan konkurrensbegränsning, som bringas under dess bedömning. Med den kännedom man har om den bristande viljan till fri konkurrens torde man emellertid redan nu kunna förutsäga, att det var alltför optimistiskt att tro, att dessa åtgärder skulle vara tillräckliga.

I årets statsverksproposition har även uttalats, att vid bedömande av behovet av fortsatt priskontroll hänsyn måste tagas till verkningarna av den nya lagen om konkurrensbegränsning inom näringslivet, och att dessa verkningar icke kunna bedömas förrän efter en tids erfarenhet. Detta är givetvis alldeles riktigt. Man kan emellertid fråga sig, vad som skulle hända om det allmänna »efter en tids erfarenhet» avhänder sig den möjlighet till bedömande av nya lagens verkningar, som endast kan vinnas genom priskontroll.

Då skäl sålunda föreligger för en permanentning av det allmännas priskontroll erfordras uppenbarligen att huvudlinjerna, organisationen och formen för denna kontroll närmare utredes. Denna fråga har något berörts av bl. a. 1950 års långtidsutredning som därvid uttalade: »Så snart läget stabiliserats, bör dock enligt utredningens mening övervägas, huruvida icke den nuvarande detaljregleringen på prisområdet lämpligen kan avlösas av en mera smidig övervakning av prisutvecklingen från det allmännas sida, varvid inskridanden endast ske i fall av obehörig prissättning eller där särskilda monopolförhållanden eller andra omständigheter uppenbart påkalla offentliga ingripanden i prisbildningen. Med denna inställning skulle priskontrollmyndigheten få karaktären av ett beredskapsorgan, som fortlöpande följer utvecklingen och som har befogenhet att gripa in, då särskild anledning uppkommer.»

Denna huvudsakliga linje har varit den som priskontrollnämnden sedermera i betydande utsträckning använt sig av. Under denna tid har det emellertid varit med stigande oro, man från allmänhetens sida mottagit meddelande om minskningen av nämndens personalstyrka. Det förefaller helt osannolikt, att efter en dylik nedrustning av nämndens personalresurser denna skall kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Även i ett annat avseende torde man få uppmärksamma nämndens personalsituation. Av det totala antalet anställda lär enligt uppgift endast 4—5 personer ha sin anställning relativt tryggad. Under sådana förhållanden får det anses naturligt, att nämnden icke kunnat behålla folk i den utsträckning, som vore lämpligt. Det får ju dock anses högst väsentligt, att de erfarna och inom nämnden utbildade tjänstemännen stannar kvar så att kontinuiteten och effektiviteten i högsta möjliga grad tryggas.

Då det enligt motionärernas uppfattning får anses klart att statlig priskontroll kommer att vara nödvändig även i fortsättningen, skulle det utan olägenhet nu — i avvaktan på utredningens resultat — kunna vidtagas åtgärder för tryggare anställningsförhållanden för personalen vid priskontrollnämnden. Lämpligen skulle denna kunna ske på så sätt, att antalet eo-tjänster vid statens krisorgan utökades. Ett litet antal sådana tjänster inrättades ju redan 1948 genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t sedan riksdagen i skrivelse den 3 juli 1948, nr 433, anmält sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition den 5 mars (nr 148) detta år. En utökning av antalet ifrågavarande tjänster skulle göra det möjligt att ge tryggare anställningsförhållanden åt dem, som skäligen borde erhålla en sådan säkrare ställning. Därvid skulle kunna tillgodoses såväl priskontrollmyndighetens behov som det naturliga rättvisekravet för dem, som varit anställda längre tid inom krisförvaltningen.

Med stöd av vad som ovan anförts får vi föreslå,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

dels om utredning om organisation och utformning beträffande den statliga priskontrollen i framtiden, inrymmande jämväl erforderligt lagförslag med beaktande av bl. a. behovet av ev. beredskapsfullmakter;

dels om åtgärder för åstadkommande av tryggare anställningsförhållanden för personalen vid statens priskontrollnämnd.

Stockholm i januari 1954.

Hans Gustafsson.

Sture Henriksson.
